

Nilgün Arısan Eralp¹
AB Çalışmaları Merkezi Direktörü

TÜRKİYE'YE AVRUPA GÜVENLİK MİMARİSİ İÇİNDE YER Mİ AÇILIYOR?

Avrupa Birliği (AB), kuruluşundan bu yana en zor dönemini yaşıyor demek sanırım yanlış olmaz. AB geçmişte de farklı krizler yaşadı; “boş sandalye” krizi, anayasa krizi, mali kriz. Ancak bütün bu kriz dönemlerinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), AB’nin hep arkasında veya yanında oldu. Bugün ise AB, çeşitli çabalarına rağmen hala en zayıf olduğu savunma ve güvenlik alanında, üstelik Rusya’nın saldırganlığı nedeniyle en fazla ihtiyaç duyduğu bir dönemde, ABD’nin koruyucu şemsiyesinden yoksun kaldı.

Esasında bu tehlike yıllar önce fark edilmişti. Hatırlanırsa Trump’ın ilk döneminde, 7 Kasım 2019’da Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, The Economist dergisi için özel olarak kaleme aldığı bir yazıda, Trump ABD’sinin transatlantik ilişkilerine bakışı nedeni ile NATO’nun beyin ölümünün gerçekleştiğini belirtmiş ve sürekli olarak AB’nin, özellikle de güvenlik ve dış politika alanında “stratejik özerklik” kazanması gerektiğini vurgulamıştı. Daha sonra, ABD’de 2020 yılı seçimlerini Joe Biden’ın kazanması ve Rusya’nın 24 Şubat 2022’de Ukrayna’yı işgali ertesinde, AB’nin hiçbir AB içi ve dışı krize göstermediği kadar sert, hızlı ve birlik içinde bir tepki vermesi ve Transatlantik ittifakının tazelenerek güçlenmesi sonucunda Avrupa güvenlik ve savunmasında NATO’nun yerinin iyice belirginleşmesi, bu tartışmaların unutulmasına neden oldu.

Bugün ise tam tersi bir durum yaşanıyor. Dünyada ve transatlantik ilişkilerde çok ciddi bir değişim/dönüşüm yaşanıyor. ABD’nin başına Donald Trump’ın geleceği anlaşıldığından beri AB’de, Trump’ın AB’ye zarar verecek olası politikaları karşısında hazırlıklı olunması konusunda çeşitli konuşmalar yapılsa da somut adımlar atılmamış, daha çok

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1155>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV’in resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

kozmetik tedbirler alınmıştır. Mart 2024'de bir savunma stratejisi hazırlanmış ve yeni Avrupa Komisyonu'na savunmadan sorumlu bir üye atanmış olsa da AB maalesef bağımsız bir güvenlik politikası geliştirememiş, savunma harcamaları için ortak bir borçlanma öngörememiş, ayrıca zayıf olan savunma sanayii altyapısını geliştirmek için ortak bir politika tasarımı da gerçekleştirememiştir. Dolayısıyla AB'nin ABD'den bağımsız ve NATO'nun sağlamış olduğu kolektif savunma kapasitesinin yerini alacak bir güvenlik ve savunma kapasitesini oluşturamadığını söylemek yanlış olmaz.

Ancak Trump'ın göreve geldikten sonra Rusya'ya sınırdaş olan ülkeler de dahil olmak üzere Avrupa'dan asker çekeceğine dair söylemi, ABD'nin Ukrayna'da ateşkes için Ukrayna ve Avrupa'nın olmadığı bir masada Rusya ile görüşmesi, Ukrayna'ya yardım ve güvenlik garantisi için Ukrayna'nın hammadde kaynaklarından pay istemesi, bir AB üyesi olan Grönland topraklarında hak iddia etmesi ve AB'nin Ukrayna politikasında hep çatlak ses çıkaran Victor Orban ile yakınlığı, ABD'nin artık AB'nin bir müttefiği olmadığı kanısının iyice yerleşmesine neden olmuş ve AB liderleri artık Ukrayna konusunda "masada oturmaktan" değil "ayrı bir masa kurmanın gerekliliğinden" bahseder olmuşlardır.

Bu konudaki alarm zilleri son on beş gün içinde iki önemli gelişme sonucunda Avrupa'da tüm yetkilileri uyandıracak şekilde çalmaya başladı. İlki şubat ayı ortasında yapılan ve uluslararası ilişkilerin geleceği konusunda önemli sinyaller veren Münih Güvenlik Konferansında ABD Başkan yardımcısı J.D.Vance'in konuşmasıdır. Vance, bu konuşmasında Ukrayna konusuna değinmeden Avrupa için asıl tehlikenin içerden geldiğini, Avrupa'daki demokrasinin liberallikten uzaklaştığını, göç sorunu ile baş edilemediğini, halkın oylarının hükümet kurarken göz ardı edildiğini (Almanya seçimleri öncesinde bu seçimi kazanacak partiye da partilere aşırı sağ koalisyon dışında bırakmamaları konusunda bir uyarı şeklinde algılandı) belirterek Almanya Başbakanı Olaf Scholz yerine aşırı sağ parti AfD'nin lideri Alice Weidel ile görüştü.

Daha Vance şoku atlatılmadan 28 Şubat 2025 Cuma günü Ukrayna lideri Volodymyr Zelensky'nin ABD ziyaretinde oynanan parodide, Zelensky'nin muhatap olduğu ağır ve küstah eleştiriler karşısında hammadde temini ve güvenlik garantileri konusunda bir anlaşmaya varılamaması, artık Avrupa'nın gerek Ukrayna gerekse genel olarak güvenlik konusunda yalnız olduğu algısını iyice pekiştirmiştir.

Her ne kadar 2 Mart 2025 Pazar günü Londra'da, Türkiye de dahil olmak üzere Avrupa ülkeleri ve Kanada arasında yapılan toplantıdan net bir sonuç çıkmasa ve ABD ile diyalogun yeniden tesis edilmesi konusunda görüş ortaya çıkmış olsa da Avrupa'nın ABD'den bağımsız bir savunma gücü oluşturma çabalarının devam edeceği açıktır. Bunun için ortak savunma yatırımları, ortak borçlanma, savunma sanayii altyapısının geliştirilmesi için iş birliği, savunma harcamalarının artırılması için bütçe açıklarının milli gelirin %3'ünü geçmemesini gerektiren Maastricht kriterinin gevşetilmesi gibi hususlar masada bulunmaktadır.

Bu hususların yanı sıra Avrupa güvenlik mimarisinde Türkiye'ye de yer açılması konusunun artık ciddi bir şekilde ele alındığı düşünülmektedir. Münih Güvenlik Konferansı ertesinde ABD'nin Ukrayna politikasının tamamen değiştiği anlaşıldıktan sonra, Macron tarafından 17 Şubat'ta Paris'te Birleşik Krallık ve Norveç'in de davet edildiği bir toplantıya davet edilmeyen ülkemizin bu sefer 2 Mart 2025 tarihinde Londra'ya yapılan toplantıya davet edilmesi, bu yönde önemli bir işaret olarak değerlendirilebilir.

AB bugüne kadar Türkiye'ye güvenlik mimarisinde bir yer verme konusundan hep uzak durmuştur. Çeşitli NATO operasyonlarına ve AB'nin liderliğini üstlendiği askeri misyonlara

katılmasına karşın, Türkiye'nin AB'nin sınırlı savunma kapasitesini güçlendirecek PESCO (Permanent Structured Cooperation / Yapılandırılmış Daimî İşbirliği) gibi girişimlerde yer almak için yaptığı başvuru cevapsız kalmış ve ülke diğer savunma projelerinin de dışında tutulmuştur. Ayrıca konjonktür zorunlu kılrsa da bir türlü AB ile Türkiye arasında dış politika ve güvenlik alanında yapısal bir üst düzey diyalog başlatılmamıştır. Diyalog eksikliği Türkiye'nin AB'nin dış politika savunma ve güvenlik politikalarına uyumunun (Avrupa Komisyonu'nun son Türkiye Raporu'nda yer aldığı gibi) %5'ler düzeyinde kalmasında da etken olmuştur.

Bu durumun nedenleri araştırıldığında, en önemli nedenin taraflar arasındaki güvensizlik olduğu görülmektedir. Türkiye'nin "Kopenhag Kriterleri"ne uyumdan vazgeçmesi ve dış politikasındaki belirsizliklerin buna neden olduğu ileri sürülmektedir.

Uluslararası konjonktürdeki bazı kritik dönüşümlerin zaman zaman Türkiye-AB ilişkilerinde olumlu değişikliklere yol açtığı gözlemlenmiştir. Her ne kadar katılım sürecinin canlanması, reform sürecinin yeniden canlandırılmasına bağlı ise de AB, ABD'den özerk bir savunma gücü oluşturma çabasında Türkiye'nin potansiyelinden faydalanabilir. Son gelişmeler, bu konuda bir gelişme olabileceği sinyali vermektedir.

Bu durum taraflar arasında uzun süredir mülteci konusu dışında tesis edilemeyen bir iş birliği için iyi bir fırsat olsa da, sürdürülebilirliği birçok faktöre bağlıdır. Türkiye'nin iç siyasetindeki gelişmeler, AB'nin Türkiye'ye duyduğu güvensizlikten vazgeçmesi ve bazı üye devletlerin söz konusu iş birliğini engelleme çabalarına son vermeleri gibi unsurların yanı sıra, ülkemizin Rusya ile Avrupa ilişkileri arasında bir denge kurabilmesi de bu açıdan büyük önem taşımaktadır.